BIBLJOTEKI WILEŃSKIE

PRACA ZBIOROWA

POD REDAKCJĄ

ADAMA ŁYSAKOWSKIEGO

WILNO

1932

HELENA DRĘGE i STEFAN RYGIEL.

Bibljoteka Państwowa im. Wróblewskich*.

I. ZAŁOŻENIE BIBLJOTEKI i PIERWSZY OKRES JEJ ROZWOJU.

Bibljoteka imienia Wróblewskich należy do tego szeregu instytucyj kulturalnych m. Wilna, które powstały dzięki wysiłkowi społecznemu po rewolucji rosyjskiej 1905 r., w zmienionych już na lepsze warunkach politycznych, pozwalających na swobodę myśli i słowa nietylko na terenie b. Królestwa Polskiego, ale także na ziemiach historycznej Litwy i Rusi.

Twórcą Bibljoteki im. Wróblewskich był urodzony w Wilnie w r. 1858, a zmarły 1925 r., mec. Tadeusz Stanisław Wróblewski, przywiązany i zasłużony syn tej ziemi, jeden z najwybitniejszych polskich adwokatów i mówców, pochodzący ze szkoły Włodzimierza Spasowicza, którego pomocnikiem adwokackim był w Petersburgu.

Syn Eustachego, znanego w Wilnie lekarza - homeopaty, i Emilji z Beniowskich, nauczycielki z zawodu i zamiłowania, córki powstańca z 1831 r., masona majora Bartłomieja Beniowskiego, a bratanek Walerego Wróblewskiego, powstańca z Białorusi z 1863 r., wychowany w tradycjach patrjotycznych, w swych latach uniwersyteckich bierze udział w pracy konspiracyjnej, za co więziony jest w Cytadeli Warszawskiej w r. 1880, a lata 1881-83 spędza na zesłaniu na Syberji. Po ukończeniu wydziału prawa na Uniwersytecie w Petersburgu w r. 1886, odbywszy praktykę pod okiem Spasowicza, niebawem zyskuje sławę, jako obrońca przestępców politycznych nietylko w Polsce, lecz i w Rosji, gdzie wiele stosunków nawiązuje z działaczami społecznymi. Odziedziczywszy po śmierci ojca w r. 1891 mieszkanie rodziców w

---

* Rozdział I—II opracowała H. Drège, III—VIII S. Rygiel.

Wilnie przy ul. Uniwersyteckiej 9 (Dworcowej) wraz z małym ich księgozbiorem, osiedla się na stałe w Wilnie, cały prawie dorobek materjalny swego zawodu przeznaczając odtąd na raz przez siebie obrany i umiłowany cel: założenie bibljoteki publicznej dla Wilna.

Jako jednostka wysokiej kultury, Wróblewski skupiał wokół swej osoby cały niemal kwiat inteligencji wileńskiej. W r. 1900, nawiązując do tradycyj dawnego Uniwersytetu, organizuje w gronie swych przyjaciół i znajomych „Towarzystwo Szubrawców", które swe sobotnie „schadzki" 33 członków odbywa w pełnem bibljofilskiego uroku mieszkaniu Wróblewskiego, t. zw. „Gospodzie pod Rakarzem", t. j. pod pomnikiem Murawjewa - Wieszatiela, stojącym przed oknami kamienicy Cywińskich na dzisiejszym placu Napoleona, gdzie na górnem piętrze mieściła się coraz bardziej zasobna bibljoteka gospodarza. Z pośród tego grona „Szubrawców" zrekrutował sobie Wróblewski, piastujący w niem godność „Stróża Gospody", większość przyjaciół bibljoteki. T-wo Szubrawców, obchodząc w r. 1908 pięćdziesięciolecie urodzin swego założyciela, ogłasza konkurs na exlibris do jego bibljoteki, z którego zwycięzcą wychodzi Adam Półtawski, znany grafik warszawski, wykonując projekt na miedzioryt z herbem Wróblewskiego „Korwin", dekoracyjnie opracowanemi labrami i symbolicznem światłem.

Następna organizacja, którą zkolei zakłada Wróblewski, ma już bezpośredni związek z Bibljoteką. Jest nią Towarzystwo „Biblioteka imienia Eustachego i Emilii Wróblewskich", którego statut, zatwierdzony w dniu 30 października/12 listopada 1912 r., głosi w § 1-szym, iż Towarzystwo to „założone zostaje w celu urządzenia i utrzymania w mieście Wilnie księgozbioru, zbioru map, rycin i innych utworów drukarskich, jako też rękopisów, aktów dawnych, pieczęci i t. p. w celu korzyści ogólnej, naukowej i oświatowej". Stosownie do § 20 statutu pierwsze Walne Zebranie członków wybiera w dniu 5 stycznia 1913 r. Komitet, zarządzający sprawami Towarzystwa, którego 1-szy skład jest następujący: prezes — Tadeusz Wróblewski, sekretarz — Maksymiljan Maliński, skarbnik — dr Adam Rymsza i członkowie: Władysław Malinowski, Ignacy Parczewski, Marjan Strumiłło i Ksawery Zubowicz. Zebranie to ogranicza także liczbę członków rzeczywistych do 99. Po 2 latach, t. j. w okresie swego najżywszego rozwoju, towarzystwo to doszło w dniu 1 stycznia 1915 r. do liczby 62 członków.

Utworzywszy tę placówkę społeczną dla zabezpieczenia przyszłości swych zbiorów, Wróblewski szybkiemi krokami szedł naprzód.

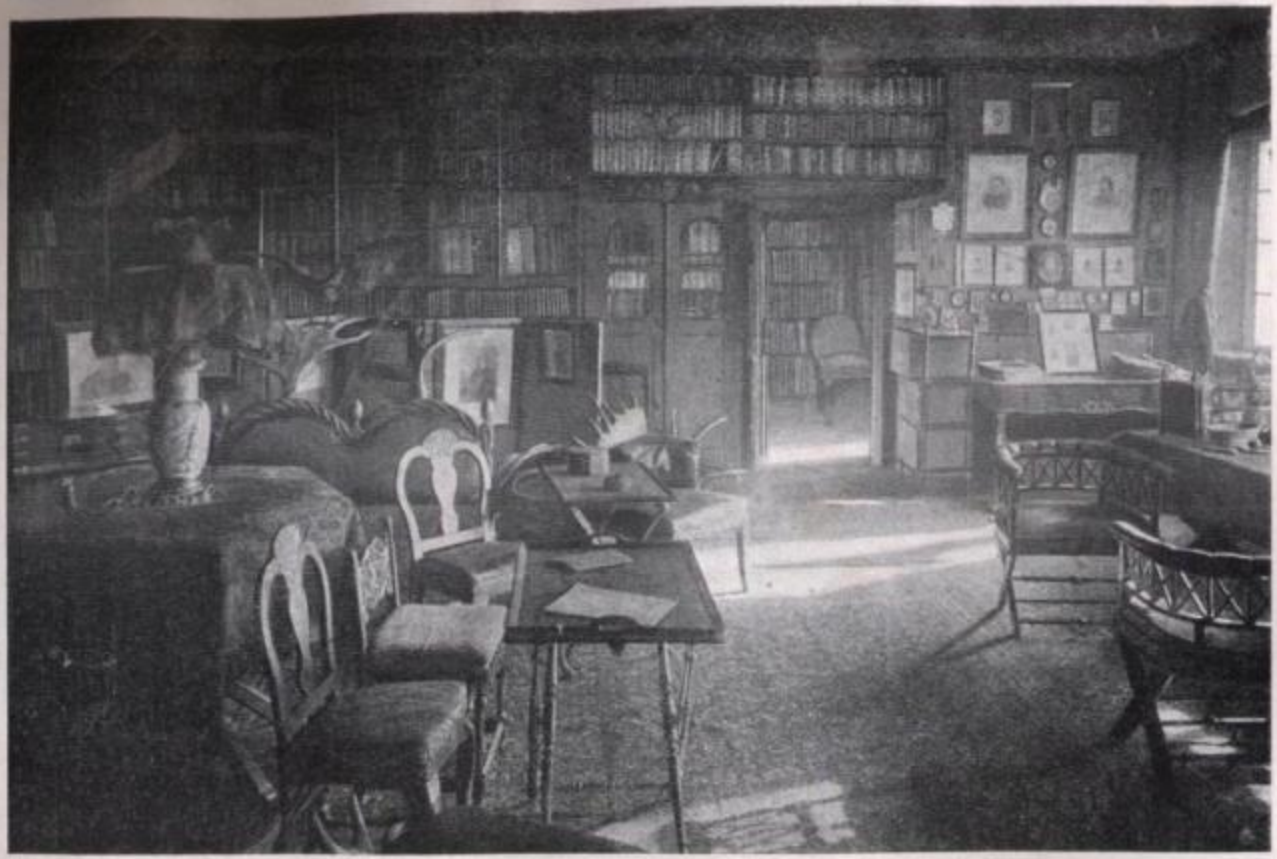

BIBLJOTEKA IM. WRÓBLEWSKICH

Dawny lokal. Gabinet Fundatora

Osobnym aktem donacyjnym z dn. 13 lutego 1913 r. przekazał na własność T-wu swoją bibljotekę, archiwum oraz zbiory: rycin, fotografij, map, rękopisów, medaljonów i medali, obrazów, rzeźb i masonerji. Złożywszy deklarację Komitetowi w dniu 10 stycznia 1913 r., na mocy której przekazał Towarzystwu wszystkie swoje prawa, wynikające z umowy z Towarzystwem popierania instytucyj społecznych imienia Montwiłłów co do kupna placu, nabytego przezeń już w dniu 16 marca 1912 roku (przy zbiegu ulic Mostowej i Wileńskiej), zobowiązał się także w chwili spisania formalnego aktu kupna wnieść na imię Towarzystwa 42000 rb. w listach zastawnych Banku Ziemskiego Wileńskiego. Akt kupna na imię Towarzystwa spisany został w dn. 6 czerwca 1914 r. na część placu wraz z budowlami (400 sążni kw.) po ustąpieniu prawa do części placu (900 sążni kw.), niepotrzebnej Towarzystwu, — p. Komarowej i Klubowi Szlacheckiemu. W celu przygotowania projektu gmachu Komitet zwrócił się do arch. Czesława Przybylskiego z prośbą o projekt, który, jakkolwiek piękny, okazał się zbyt kosztowny. Następnie zamówiono projekt u arch. Krzyżanowskiego, lecz także go nie wykonano, gdyż w trakcie tych przygotowań otrzymał Komitet propozycję od Towarzystwa Wzajemnego Kredytu nabycia placu przy ul. Słowackiego o obszarze 460 sążni kw. z niedokończonym gmachem b. Towarzystwa Księgarskiego „Lektor", który Komitet postanowił przebudować i wykończyć. Pomimo wybuchu wojny przebudowę narazie prowadzono, a 13 V. 1922 dokupiono jeszcze działkę (o obszarze 147,15 sążni kw.) dla powiększenia placu od strony ul. Teatralnej.

Wojna nie pozwoliła Wróblewskiemu zrealizować planów budowy własnego gmachu Bibljoteki. Fundusze, przechowywane w papierach i bankach, przepadły. Losy Bibljoteki zawisły w powietrzu. Zbiory zaś, skrzętnie przez całe życie gromadzone, nietylko nie ucierpiały w czasie wojny, lecz dzięki umiejętnej i pełnej poświęcenia opiece, ciągle wzrastały, a ponadto były systematycznie porządkowane, katalogowane i inwentaryzowane. Można podziwiać ogrom pracy i erudycji ich Założyciela, który własną ręką sporządził inwentarze i katalogi rękopisów, rycin, muzealjów i znacznej części druków, w której to ostatniej pracy gorliwą współpracowniczką jego była Teresa Zakrzewska (obecna kierowniczka Bibljoteki Miejskiej Nr. 1 w Wilnie).

Towarzystwo Bibljoteki imienia Wróblewskich, zdezorganizowane w czasie wojny, przestało prawie istnieć. Ponadto przekonania polityczne Wróblewskiego utrudniały mu porozumienie z nie-

któremi kołami społeczeństwa. Licząc się ze swym wiekiem i siłami, przystępuje jeszcze raz do zorganizowania opieki społecznej nad swemi zbiorami. Reorganizuje „Towarzystwo Bibljoteki im. E. i E. Wróblewskich" na „Towarzystwo Pomocy Naukowej im. E. i E. Wróblewskich" ze zmienionym statutem, zatwierdzonym przez Delegata Rządu 14 IX. 1922. Statut ten głosi w § 1-szym „Towarzystwo Pomocy Naukowej imienia Eustachego i Emilji Wróblewskich założone zostaje w celu urządzenia i utrzymania w mieście Wilnie księgozbioru, zbioru map, rycin i in. utworów drukarskich, jako też rękopisów, aktów dawnych, obrazów, pieczęci i t. p. zbiorów w celu pomocy naukowej uczącym i uczniom wszelkich zakładów naukowych bez różnicy narodowości i wyznania". zaś w § 2-gim „Siedzibą Towarzystwa jest miasto Wilno i zbiory Towarzystwa z Wilna wywiezione być nie mogą". Towarzystwo to jest raczej fundacją. Na czele jej stoi Komitet P. N., złożony z 9 członków, urzędujących dożywotnio, wolnego zaś zapisu członków do T-stwa nie przewiduje się. Zapraszając do Komitetu najbliższych sobie ludzi i przyjaciół, — na barki ich włożył odpowiedzialność za losy Bibljoteki.

Skład Komitetu za życia Wróblewskiego był następujący: prezes — prof. Marjan Zdziechowski, wiceprezes — Tadeusz Wróblewski (jednocześnie kustosz zbiorów), skarbnik — sędzia Jan Piłsudski, sekretarz — mec. Stanisław Sadkowski i członkowie: red. Ludwik Abramowicz, prof. Zygmunt Jundziłł, prof. Stanisław Kościałkowski, prof. Jerzy Lande oraz dr Witold Sławiński. Bezpośrednio po śmierci Wróblewskiego, która nastąpiła 3 VII. 1925 r., Komitet dokooptował jako członków: Helenę Romer-Ochenkowską i mec. Bronisława Krzyżanowskiego, powiększając liczbę członków Komitetu do 10, a obierając L. Abramowicza wiceprezesem, powierzył mu także zarządzanie zbiorami Towarzystwa [1]).

II. POCHODZENIE ZBIORÓW I ICH ZAKRES.

Zbiory Bibljoteki im. Wróblewskich są dość różnorodne i niejednolite. Składają się one z druków, rękopisów i archiwaljów, map, nut, rycin, fotografij i exlibrisów oraz muzealiów, obejmujących: obrazy, rzeźby, medaljony, medale, monety, pieczęcie, ordery i pamiątki oraz cenną kolekcję bałwochwalczą. Różnorodne al

[1]) Na miejsce zmarłego w roku 1929 St. Sadkowskiego wszedł do Komitetu Wacław Wejtko, jako sekretarz i skarbnik.

skich oprawach, z ciekawemi exlibrisami i superexlibrisami. W październiku 1911 r. nabywa Wróblewski za pośrednictwem Bielińskiego w Warszawie część cennych zbiorów Józefa Weyssenhoffa za 365 rb., zawierającą około 100 tomów teatraljów polskich XVIII i pocz. XIX w., cenne polonika (przeważnie historję) 40 t., Napoleoniana 128 t., Almanach Gotajski z lat 1821—1883, a ponadto otrzymuje w darze do zbiorów mapy rękopiśm. po gen. Janie Weyssenhoffie z lat 1819—1826. We wrześniu 1911 r. nabywa od prof. Józefa Rostafińskiego z Krakowa kompl[illegible]nawnictw Akademji Umiejętności za sumę około 7000 koron.

O przekazaniu zbiorów Wróblewskiego Towarzystwu Bibljoteki imienia E. i E. Wróblewskich pisał w N-rze 23-im *Kurjera Litewskiego* z dnia 9 II. 1913 roku Michał Brensztejn, dając szczegółowy ich opis, w którym wymienia prócz wyżej już wspomnianych księgozbiorów pomniejsze księgozbiory: historyka Kotłubaja, prof. [illegible]... Wil. Jana Wolfganga (Rps 691/II), dyr. Henryka Kurnatowskiego z Wilna, Ignacego Buchowieckiego z Horodyszcza, Józefa Pawłowicza z Powirwicia na Żmudzi i mec. Dzieszuka z Kowieńszczyzny. Ponadto wspomina o resztkach bibljotek profesorów Uniw. Wil. — Michała Pełki-Polińskiego i Walerjana Górskiego, historyka Aleksandra Zdanowicza, hrabiów Eustachego i Tadeusza Tyszkiewiczów i Lucjana Moraczewskiego, starożytnika wileńskiego. Istotnie Bibljoteka posiada wiele książek zwłaszcza z księgozbiorów profesorów Uniw. Wil., lecz ponadto także ich rękopisy i korespondencję, podobnie, jak i Zdanowicza, ze zbiorów zaś Tyszkiewiczów pochodzą niektóre rękopisy, dokumenty i ryciny.

Co się tyczy rękopisów, to — cenzurowane w Wilnie z lat 1834—60 mają już ustalone dzisiaj pochodzenie, a mianowicie — z archiwum Drukarni Zawadzkiego, do którego także należy ułamkowa korespondencja tej firmy, znajdująca się w zbiorach autografów B-ki (6 tek). Kartki katalogowe rękopisów, odnoszące się do autografów Czeczotta, Kraszewskiego, Korzeniowskiego, Syrokomli i czasopism, jak *Athenaeum*, *Wizerunki* i *Roztrząsania naukowe* z pism zbiorowych, jak *Rusałka* i *Linksmine* itd., pisane ręką Bielińskiego, aż nadto wymownie świadczą, czyją te autografy były zdobyczą i jaką drogą weszły do Bibljoteki. Liczba ich jest pokaźna, wynosi kilkaset sztuk. Archiwum obejmujące w oryginałach i kopjach akta sądowe, grodzkie, ziemskie i prywatne, jest wadliwie uporządkowane — nie według pochodzenia — i wskutek tego trudne do ocenienia, jakkolwiek ma układ ściśle chronologiczny od 1493 r. poczynając.

Mapy pochodzą przeważnie z księgozbioru Platerowskiego; najcenniejszym jest tu atlas Merkatora, Duisburgi 1585—1589.

Ryciny, zdobyte przez Wróblewskiego, przypuszczalnie pochodziły w części od Bielińskiego; nie były to jednak okazy ani rzadkie, ani specjalnie cenne— zbyt dużo bowiem w zbiorach Józefa i Heleny Bielińskich było wycinków z ilustracyjnych pism, jak *Kłosy, Wędrowiec, Tygodnik Illustrowany*. Przykładem więcej udanych prób w zakresie gromadzenia takich wycinków są dwa *Albumy Polskie*, zebrane przez J. Bielińskiego, z których jedno zawiera *Wizerunki wsławionych Polaków i Polek*, a drugie *240 obrazów mistrzów polskich*.

Co do pochodzenia masonerji w zbiorach Wróblewskiego mamy dane częściowe u Chwalewika w *Zbiorach Polskich* (t. II. 1927). Uzupełnić je można datami na podstawie archiwum Bibljoteki i danemi na podstawie objektów, mianowicie zbiory po Henryku Taturze z Mińska nabywa Wróblewski od p. Taturowej 30 VI. 1907, r. sprawie zaś sprzedaży zbiorów po adwokacie Wacławie Fedorowiczu z Witebska znajdujemy list Emilji Fedorowiczowej z dn. 2 XI. 1913. Dwie teki z wytłoczonym na grzbiecie złoconym stemplem „Biblioteka Wincentego Hrabiego Łosia“ i „Zbiory Winc. hr. Łosia“ na drukach wewnątrz tek — wskazują trzecie źródło pochodzenia. Wreszcie kilka druków nosi stemple „ze zbiorów Lucjana Uziębły w Wilnie“. W chwili przekazywania zbiorów T-stwu Bibljoteki im. Wróblewskich znajdował się już w tej kolekcji „prawie komplet znaków lóż litewskich wszystkich 7 stopni włącznie do „Kawalera Krzyża różanego“ (jak pisze M. Brensztejn) oraz wiele znaków innych lóż, pamiątki, pozostałe po znanych masonach, jak prałat Michał Dłuski, Dominik Moniuszko, prof. Jan Wolfgang, Bartłomiej Beniowski; dalej idą „obrazy“ prawie wszystkich lóż na Litwie cenne „księgi budownicze“, pieczęcie, medale i wreszcie projekt ustawy Loży „Gorliwego Litwina“ w rękopisie i puhar obrzędowy. Ostatnie nabytki Komitetu T. P. N. im. Wróblewskich, wzbogające utensylja rytualne tejże Loży (obrazy na ścianie, tace, lichtarze) znakomicie uzupełniają dawne zbiory.

Z pośród innych muzealjów posiadała już wówczas Bibljoteka kilka portretów postaci historycznych, jak płk. Jakóba Jasińskiego, Alojzego Żółkowskiego (ojca), Wojciecha Bogusławskiego (kopje Moraczyńskiego), a z rzeźb — popiersia Adama ks. Czartoryskiego i Jędrzeja Śniadeckiego, stojące ongi w Auli uniwersyteckiej w Wilnie. O pochodzeniu medali i medaljonów z tego okresu nic nie wiadomo.

Po powstaniu T-stwa przybywają w r. 1913 następujące większe depozyty: 1) dra Antoniego Waszkiewicza po ks. kanoniku Aleksandrze Waszkiewiczu, liczący 1837 dzieł w 2667 tomach z zakresu historji, literatury polskiej i teologji ze znaczną ilością powieści, 2) Marji Herburt-Heybowiczówny, zawierający 191 dzieł w 295 t. w kilku językach z zakresu sztuki stosowanej, 862 rycin i 3 rysunki (w tem trochę japońszczyzny); 3) depozyt obecnego prof. Zygmunta Jundziłła, zawierający 95 dokumentów (starych akt), dotyczących majętności Gierstuciszki; 4) w r. 1916 depozyt Bronisława Wróblewskiego, obejmujący 142 dokumenty rodzinne i kilka innych przedmiotów.

Z większych księgozbiorów wpłynęły, jako dary, 2 księgozbiory medyczne: 1) po drze Stanisławie Mareniczu (1913 r.), obejmujący 1537 tt. i 359 druków ul.; 2) po drze Aleksandrze Wojniczu (1916 r.), liczący 1946 dzieł, oraz zbiory literackie po Adamie Karpowiczu, obejmujące 1313 tt., 31 rycin, 5 map, 27 fotografij, 45 rękopisów oraz 2 dyplomy. Są to dary po członkach T-stwa Bibljoteki im. E. i E. Wróblewskich.

Ogółem za pośrednictwem T-stwa otrzymała Bibljoteka w latach 1913—1917, z których to lat zachowały się w archiwum Bibljoteki i Komitetu sprawozdania Wróblewskiego, jako *Sprawozdania Bibljotekarza:* 9458 tt., 2710 druków ulotnych, 124 mapy, 623 rycin, 679 fotografij, 29 exlibrisów, 2 albumy pocztówek, 94 rękopisy, 243 dokumenty, 114 autografów, 10 asygnat, 5 monet, 16 medali, 6 żetonów, 8 znaków masońskich, 1 order, 1 pierścień. Z pośród członków najczęstsze i najobfitsze dary spotykamy w tych sprawozdaniach ze strony Ludwika Abramowicza, Michała Brensztejna, dra Bielińskiego, dra Dmochowskiego, dra Kiewlicza, Michała Węsławskiego, a przedewszystkiem samego Wróblewskiego pod pseudonimem „Stanisława Korwina".

W r. 1919 Bibljoteka otrzymuje jeszcze jedną poważniejszą kolekcję jako zapis na podstawie testamentu, sporządzonego jeszcze 8 sierpnia 1913 r. Jest to zapis Ludwika Alberta Zasztowta, który według protokółu odbiorczego z dn. 22 listopada 1919 r. obejmuje małą drewnianą szkatułkę z metalowemi medalami, 3 kufry i 9 pak drewnianych z książkami, portret prałata Żylińskiego i sumę 6950 rb. w papierach procentowych Ros. Banku Państwa i innych, która nie mogła być zrealizowana. Ze zbiorów Zasztowta wzbogaciła się Bibljoteka najstarszemi autografami oraz najcenniejszemi rycinami, monetami i medalami.

Osobno należy nadmienić, że Wróblewski, jako adwokat zbierał i pozostawił zasób dzieł z zakresu prawa.

Na zakończenie tej historji i charakterystyki zbiorów Bibljoteki im. Wróblewskich trzeba dać, o ile to jest możliwe, ogólną jej syntezę, wskazać jej w a r t o ś ć, j a k o p e w n e j c a ł o ś c i. Polega ona na tem, że we wszystkich prawie bez wyjątku działach zaakcentowany jest teren, z którego one pochodzą, t. j. W i l n o i z i e m i e b. W i e l k i e g o K s i ę s t w a L i t e w s k i e g o z dość licznemi zresztą odchyleniami w drukach, jak cymelja i medycyna i część księgozbioru ogólnego. Zarówno rękopisy, gdzie poza pewną grupą materjałów XVIII-towiecznych, odnoszących się do historji klasztorów i zakonów, a także majątkowych lub polityczno-historycznych (jak np. Rps 354/IV, zawierający *Akta Konfederacyi Wolney Generalney W. X. Litt. z lat 1792—1793)* dominuje wiek XIX-ty z materjałami do historji Uniwersytetu Wileńskiego i późniejszemi materjałami literackiemi; jak starsze od nich archiwalja, dokumenty pergaminowe i autografy, znowuż w przeważającej liczbie z XIX w.; jak następnie ryciny, zawierające obfity materjał w postaci okazów litografji i ikonografji wileńskiej; jak mapy, wśród których znajdują się cenne Lithuanica (plany Wilna i plany architektoniczne), fotografje, albumy; wreszcie cenne teki druków ulotnych, nie mówiąc już o wyodrębnionym dzisiaj magazynowo Dziale druków Vilniana-Lithuanica,— nie mogą być w żadnym razie pominięte przy wszelkich badaniach historyczno-kulturalnych, związanych z naszym terenem.

III. ZBIORY WRÓBLEWSKIEGO — DO BIBLJOTEKI PAŃSTWOWEJ.

Już w marcu 1924 roku — w parę miesięcy po objęciu Bibljoteki Uniwersyteckiej — dr St. Rygiel rozpoczął z własnej inicjatywy rozmowy z mec. Wróblewskim w sprawie znalezienia formy p r z e k a z a n i a j e g o z b i o r ó w d o u ż y t k u p u b l i c z n e g o i zapewnienia im w tym celu funduszów oraz możliwości rozwoju. Początkową koncepcją było wieczyste zdeponowanie zbiorów w Bibljotece Publ. i Uniwersyteckiej w Wilnie z następującemi zastrzeżeniami Fundatora: a) nienaruszalność zbiorów, b) organizacyjna autonomja B-ki Publ. i Uniw., uniezależnionej od Uniwersytetu, i c) reprezentacja Komitetu Pom. Nauk. im. Wróblewskich w organie zarządzającym B-ką Publ. i Uniw. Prywatne rozmowy dra Rygla z p. Stefanem Dembym, Naczelnikiem Wydziału Bibljotek Ministerstwa W.R. i O.P., oraz

z innymi przedstawicielami M-stwa przekonały, że w danej chwili nie jest możliwe zautonomizowanie B-ki Publ. i Uniw., wobec czego zaproponowano Wróblewskiemu przekazanie zbiorów Państwu i przeznaczenie sumy 30.000 zł. na wykończenie gmachu, stanowiącego własność fundacji przy ul. Słowackiego (gmach ten w r. 1928 oddano za częściowy ekwiwalent Archiwum Państwowemu). Półoficjalnie w liście prywatnym do nacz. Dembego na ręce dra Rygla z 6 XI. 1924 r. Wróblewski tę myśl przychylnie przyjął i szczegóły ewentualnego aktu depozytalnego omawiał i ustalał z nim, jako z upoważnionym przedstawicielem M-stwa.

Konkretyzowanie tych projektów mogło posuwać się tem szybciej, że przekonano się na miejscu, iż niewykończony budynek przy ul. Słowackiego, stanowiący własność Komitetu, przekazaną mu przez Fundatora, mało nadaje się do celów bibljotecznych, a tymczasem znalazł się w Wilnie wspaniały gmach reprezentacyjny (własność hr. Alfreda Tyszkiewicza, spadkobiercy zmarłej Klementyny Tyszkiewiczowej) do kupienia za stosunkowo niską cenę — 50.000 dolarów. Na wniosek dyr. Rygla, przychylnie na podstawie oględzin gmachu przez nacz. Dembego zaopinjowany, Ministerstwo zakup[illegible]

nigdy wywieziony z Wilna; winien być udostępniony jedynie do korzystania na miejscu, bez wszelkich ograniczeń; wreszcie — z chwilą powstania w Wilnie ściśle państwowej bibljoteki publicznej (nie uniwersyteckiej) — wszystkie zawarte w tej umowie prawa Wydziału Bibljotek Państwowych przechodzą na Dyrekcję Państwowej Bibljoteki Publicznej.

Projekt ten spotkał się na wniosek nacz. Dembego z zasadniczą aprobatą ministra Stanisława Grabskiego, nawet w punkcie dotyczącym przeniesienia Bibljoteki Publ. i Uniw. do pałacu potyszkiewiczowskiego — pod jeden dach z Bibljoteką Wróblewskich, o czem zawiadomiono Uniwersytet pismem Ministerstwa z 15 VII. 1925 r. Należało tylko wszcząć stosowne pertraktacje z Uniwersytetem. Stale pogarszający się stan zdrowia Fundatora skłaniał do przyśpieszenia sprawy umowy, której projekt przekazano do zaopinjowania Wydziałowi Prawnemu Ministerstwa W. R i O. P.

Opinja Ministerstwa z 11. V zasadniczo utrzymała wszystkie punkty projektu, zastrzegając jedynie: niehonorowanie przez Skarb funkcyj dożywotniego kuratora (nie kustosza), ewentualne prawo przeniesienia zbiorów do innego lokalu, zwłaszcza w razie powstania w Wilnie państwowej bibljoteki publicznej — bez związku z Uniwersytetem — do gmachu tej bibljoteki, oraz — że „czasowe wywiezienie zbiorów z Wilna dla ich zabezpieczenia przed wypadkami wojennemi nie sprzeciwia się warunkom umowy". Projekt ten zmienia poza tem punkt, dotyczący obowiązku Ministerstwa liczenia się z wnioskami personalnemi Komitetu.

Tymczasem 3 lipca 1925 r. śmierć położyła kres pracowitemu i ofiarnemu żywotowi Fundatora. W mowach żałobnych i wspomnieniach pośmiertnych silnie podkreślano Jego wolę i postanowienie zabezpieczenia przyszłości zgromadzonych zbiorów przez wieczyste zdeponowanie ich Państwu.

Komitet i osoby reprezentujące Ministerstwo wolę tę uszanowały, zawierając w Wilnie dn. 1 lutego 1926 r., a więc w 7 miesięcy po zgonie Fundatora, umowę uprzednio przygotowaną w ramach wyżej omówionych zasad uzgodnionych projektów: Wróblewskiego i Rygla, Wydz. Prawnego Ministerstwa i Komitetu. W imieniu Ministerstwa podpisał ją nacz. Demby, w imieniu Towarzystwa Pom. Nauk. im. Wróblewskich — członkowie Komitetu. Jednocześnie dekret Ministra W.R i O.P. z tejże daty powierzył kierownictwo [redacted] Bibljoteki [redacted] administrację nowego gmachu ówczesnemu [redacted] Uniw. w Wilnie St. Ryglowi. Akty te rozpo-

częły nowy okres w dziejach zbiorów po ś. p. Wróblewskim, okres przygotowawczy do umieszczenia ich w nowym specjalnym gmachu i do przyszłego szerokiego ich udostępnienia.

IV. PRZEBUDOWA WŁASNEGO GMACHU.

Pałac potyszkiewiczowski zakupiono w stanie wielkiego zniszczenia, spowodowanego przez nieogrzewanie go i niezabezpieczenie od wód podskórnych w okresie wojennym i okupacyjnym oraz przez zaniedbania ostatniego właściciela, który wyemigrował z kraju.

Pierwsze zabiegi, skierowane przeto na zewnętrzne zabezpieczenie gmachu, wykonane były w r. 1926 i w pierwszym kwartale 1927, gdy Bibljoteka nie posiadała jeszcze własnego budżetu, — z funduszów doryweczo jej asygnowanych przez Ministerstwo i wyniosły około 9.000 zł.

Dopiero uzyskanie w budżecie państwowym na r. 1927/28 sum budowlanych pozwoliło na rozpoczęcie planowej przebudowy gmachu — w przewidywaniu, że pomieści on zbiory Bibljoteki Wróblewskich w części parterowej i na półpiętrze parteru, w pozostałych zaś poziomach Bibljotekę Publ. i Uniwersytecką oraz wspólne dla nich czytelnie, w suterenach zaś magazyny.

Kierownictwo robót budowlanych objęła Okręgowa Dyrekcja Robót Publicznych, powołując jednocześnie na cały czas trwania przebudowy specjalny Komitet budowlany. Po przygotowaniu projektów i kosztorysów, zatwierdzeniu ich przez Ministerstwo Robót Publicznych i Ministerstwo W. R. i O. P., przystąpiono do robót dn. 1 IV. 1927 roku.

Rozpoczęto od drenażu posesji, nowej instalacji centralnego ogrzewania i kotłowni, instalacji kanalizacyjno-wodociągowej, odwodnienia suteren i kapitalnych robót nad zupełnem zabezpieczeniem ich od wody podskórnej, następnie przebudowano parterową kondygnację gmachu w ten sposób, że powstał z niej parter i półpiętro: 3 sale piętrowe z galerjami, w reszcie zaś gmachu— zamknięte pomieszczenia parterowe i takież na półpiętrze. Ta pierwsza serja robót trwała od drugiej połowy roku 1927 przez rok 1928.

Następna serja objęła w r. 1929 i 1930 przebudowę frontowej atki schodowej i przedsionka oraz częściową przebudowę I. piętra awniej drugiej kondygnacji gmachu), przez przekształcenie go większości pomieszczeń na sale piętrowe z galerjami, wreszcie częową przebudowę najwyższej kondygnacji gmachu na mieszkania żbowe.

BIBLJOTEKA IM. WRÓBLEWSKICH

Wnętrze nowego gmachu

Ostatnia serja robót — w drugiej połowie r. 1930 i w r. 1931 objęła: ostateczne wykończenie I. piętra gmachu przez zmianę stropów nad niem na żelazno-betonowe i inne roboty uzupełniające (z wyjątkiem brakującej jeszcze instalacji oświetlenia), ponowną przebudowę wielkiej sali czytelnianej (z powodu wadliwego wykonania jej w r. 1929), wykończenie II. piętra, powstałego z części poddasza, częściową zmianę kotłów centr. ogrzewania i inne drobne prace.

Ostateczne wykończenie i przejęcie robót, objętych pierwotnemi planami, miało miejsce 9 grudnia 1931 i wtedy to Dyrekcja Robót Publ. całkowicie przekazała gmach Dyrekcji Bibljoteki.

Pierwotna koncepcja pomieszczenia w gmachu paru bibljotek (jednej prezencyjnej i jednej wypożyczającej) z biegiem przebudowy częściowo pod naciskiem okoliczności zewnętrznych — musiała ulec zmianie. Przedewszystkiem wpłynęło na to w marcu 1928 r. stanowisko Senatu U. S. B.: zgadzając się na przeniesienie tam Uniwersyteckiej Bibljoteki Publicznej, postawił on szereg warunków nie do przyjęcia, jako to: przekazanie całego gmachu w wyłączną administrację bibljoteki Uniwersyteckiej, umieszczenie na jego frontonie stosownego do tego napisu („Uniwersytecka Bibljoteka Publiczna w Wilnie") i in., na które zastrzeżenia ani Ministerstwo, ani Komitet T. P. N., ani B-ka Wróblewskich zgodzić się nie mogły, jako że jaskrawo kolidowały one z licznemi warunkami umowy depozytalnej. W trzy lata później — wiosną 1931 r. — katastrofa powodzi zupełnie przekreśliła projekt umieszczenia na stałe w pałacu po-tyszkiewiczowskim jakiejkolwiek innej instytucji, oprócz fundacyjnej im. Wróblewskich. Zalanie suteren, urządzonych już całkowicie na magazyny (o pojemności około 300.000 tomów) przekonało o niemożliwości takiego ich przeznaczenia — pomimo wszelkich zastosowanych zabezpieczeń — i zmusiło do zaprojektowania magazynów na najwyższej kondygnacji, drogą przebudowania jej na ten cel w formie pięterka, zharmonizowanego z architekturą całości.

Całokształt przebudowy kosztował dotychczas 900 000 zł., czyli gmach z wielkim placem (cena kupna 300.000 zł.) — w sumie: 1,200 000 zł.; na ostateczne wykończenie potrzeba jeszcze ok. 75.000 zł.

Za tę cenę zyskało Wilno wspaniały, nowocześnie i celowo urządzony, a zatem reprezentacyjny gmach bibljoteczny, stojący na wolnej dokoła wielkiej powierzchni ogrodowej, w centralnem położeniu, z wszelkiemi możliwościami rozbudowy.

Rozkład wewnętrzny gmachu daje wiele dogodności

i możliwości rozwojowych. Parter mieści: w lewem skrzydle — muzeum wileńskie, masońskie i salę, poświęconą pamięci Fundatora, oraz mieszkanie dyrektora; w prawem skrzydle — zbiory specjalne, jak rękopisy, ryciny, stare druki i mapy oraz dyrekcję z kancelarją.

Półpiętro obejmuje galerje sal parterowych, mieszczące m. in. księgozbiór tyszkiewiczowski oraz dział książkowy Vilniana—Lithuanica, wreszcie prowizoryczne magazyny, które z czasem ustąpią miejsca mniejszym pracowniom specjalnym.

Pierwsze piętro mieścić będzie wielkie czytelnie — książek i czasopism — oraz odnośne działy katalogowe, wreszcie salę katalogową oraz inne pracownie. Chwilowo jedno skrzydło I-go piętra oddano do czasowego użytkowania Instytutowi Naukowo-Badawczemu Europy Wschodniej.

Półpiętro pierwszego piętra obejmuje galerje niektórych sal I. piętra oraz izolowane mieszkania z oddzielnemi klatkami schodowemi.

Przebudowane w niedalekiej przyszłości strychy pomieszczą magazyny ogólne książek i czasopism (z wyjątkiem magazynów wyodrębnionych działów specjalnych). Windy i inne urządzenia mechaniczne zapewnią łatwe i szybkie połączenie pomiędzy magazynami, czytelniami i pracowniami, przyczem osiągnięto prawie w zupełności urzeczywistnienie postulatu niekrzyżujących się dróg: publiczności i personelu Bibljoteki.

Wszystkie dotychczas urządzone pomieszczenia umeblowane są w sposób estetyczny a zgodny z ich przeznaczeniem, magazyny zaś są zaopatrzone wyłącznie w półki żelazne polskiego systemu Hazet, zakupione i zmontowane w r. 1930 z rzeczowego budżetu Bibljoteki kosztem 80.000 zł.

V. PRZYGOTOWYWANIE ZBIORÓW DO UMIESZCZENIA W NOWYM GMACHU.

Gdy Bibljoteka miała już gmach i bliskie perspektywy przebudowania go, nie miała jeszcze budżetu rzeczowego i personalnego; urzeczywistnienie tego postulatu nastąpiło w zakresie rzeczowym w połowie r. 1927, w zakresie personalnym w formie nad wyraz skromnego prowizorjum w r. 1927, w pełnym etacie zaś dopiero od 1 stycznia 1929 r. Wtedy więc dopiero można było metodycznie i w całej rozciągłości przystąpić do uporządkowania zbiorów oraz zacząć przysposabiać je do umieszczenia w nowym lokalu, w uzależnieniu od planu organizacji Bibljoteki.

BIBLJOTEKA IM. WRÓBLEWSKICH

Nowy gmach. Sala Fundatora

W zbiorach Wróblewskiego topograficznie i inwentarzowo wydzielone były jedynie: rękopisy, ryciny, fotografje i muzealja (mapy i plany rozrzucone były pośród rękopisów, rycin i druków). Druki zaś nosiły sygnatury, składające się ze znaków pokojów i biegnących przez cały lokal numerów półek i były ustawione bez dalszej numeracji w 2 rzędy na półkach. Te niepełne sygnatury cechowały książki i karty katalogowe, noszące również numery inwentarza. Inwentarzowo więc oraz sposobem i miejscem ustawienia wszelkiego typu druki tworzyły jeden wielki niezróżniczkowany blok, w którego zawartości nie można było się orjentować również z powodu nieistnienia jakiegokolwiek katalogu działowego. Na podstawie jedynego katalogu—alfabetycznego jeszcze Fundator zrobił (jedynie przybliżone) obliczenia podziału zasobu druków według języków.

Należało więc przedewszystkiem zbiór ten odpowiednio podzielić — w zależności od jego przeznaczenia. Mianowicie postanowiono: 1) rozmieścić go w nowym gmachu pewnemi grupami, mającemi posiadać własne czytelnie-pracownie, jako to: czasopisma i wydawnictwa ciągłe, cymelja (inkunabuły, druki polskie i Polski dotyczące XV—XVII w., stare i rzadkie obce oraz rzadkie polskie XVIII w.), dział sztuki, rękopisy, ryciny, mapy (dołączając do nich stosowne bibljoteki podręczne); 2) uwzględnić magazynowo: a) wielki dział Vilniana—Lithuanica, tak ważny dla książnicy regjonalnej, projektowanej przez Fundatora i leżącej obecnie w zamierzeniach Ministerstwa W. R. i O. P.; b) również dział Medycyny, zarówno ze względu na dotychczasowy zasób, jak przedewszystkiem w celu scalenia go z księgozbiorem Wil. Towarzystwa Lekarskiego, oczekującym od r. 1930 wypełnienia formalności urzędowych, dotyczących włączenia tego księgozbioru do Bibljoteki Państwowej w formie depozytu; c) całą resztę zbioru druków.

Prace w tym kierunku rozpoczęto w grudniu 1928 r. metodą prowizorycznego przegrupowania katalogu alfabetycznego — przez wy-

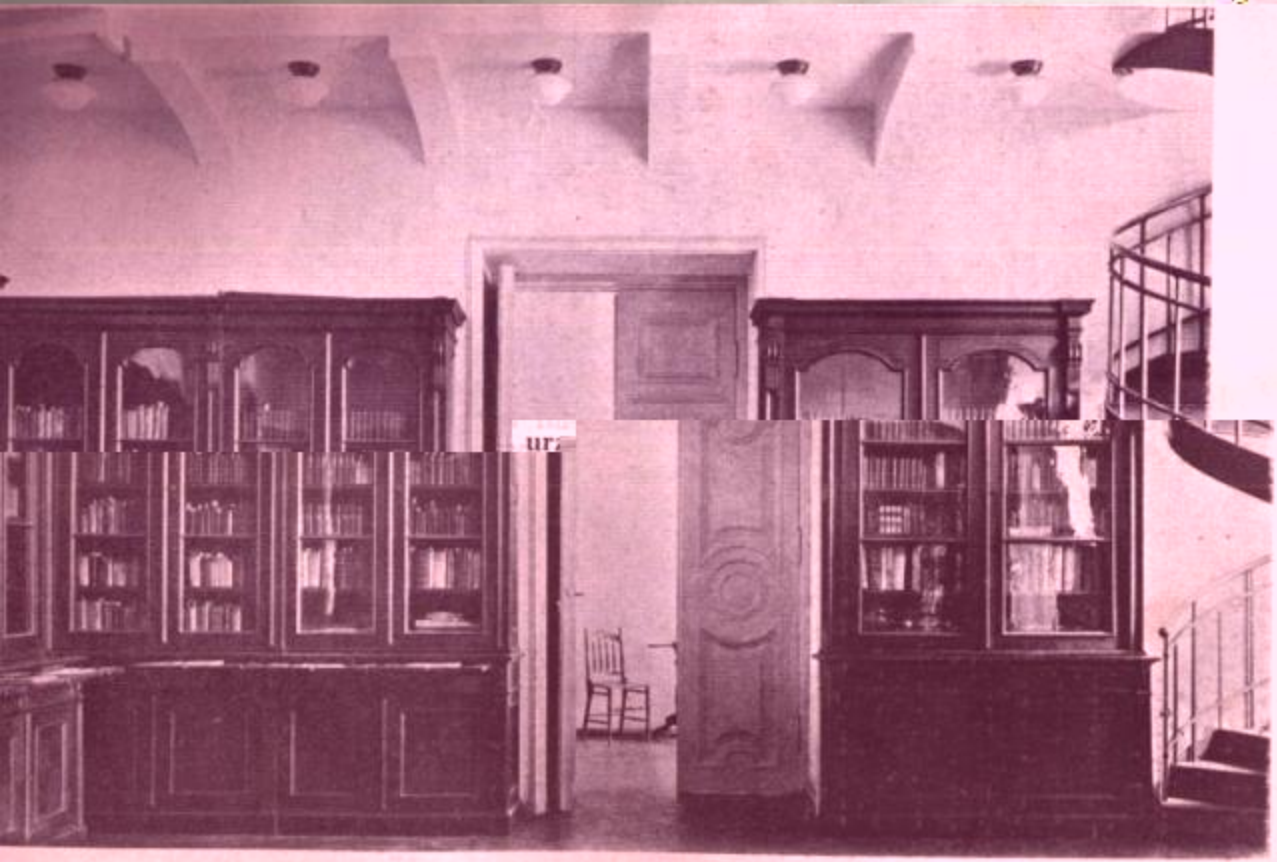

BIBLJOTEKA IM. WRÓBLEWSKICH
Nowy gmach. Sala cymeljów

BIBLJOTEKA IM. WRÓBLEWSKICH
Nowy gmach. Muzeum Ikonograficzne Wilna

System sygnowania zastosowano następujący: odrębny numerus currens dla każdego formatu; formatów ustalono — ze względów ekonomji miejsca — większą ilość, a mianowicie 8 dla czasopism i wydawnictw ciągłych, zaś 9 dla innych druków. W czasopismach i wydawnictwach ciągłych sygnatura rozpoczyna się cyfrą 0, następnie cyfrą arabską oznaczającą format, w innych drukach — cyfrą formatu, po której bez żadnego znaku następuje inwentarzowy numer bieżący, powtarzający się w każdym formacie.

VI. WZROST ZBIORÓW.

Brak funduszów nie pozwalał na żadne zakupy w latach 1926—1929. W okresie tym nabytki pochodziły z d a r ó w: Ludwika Abramowicza, redaktora *Przeglądu Wileńskiego*, przekazującego Bibljotece egzemplarze recenzyjne dzieł oraz egzemplarze wymienne czasopism, tudzież — od kilkunastu autorów, redakcyj i instytucyj wileńskich. Dopiero w r. 1929 K o m i t e t T. P. N. im. Wróblewskich — p o u z y s k a n i u k a p i t a ł u 100.000 zł., otrzymanego jako częściowy ekwiwalent za przekazanie Ministerstwu W. R. i O. P. do celów archiwalnych nieukończonego gmachu po Wróblewskim przy ul. Słowackiego — część odsetek zaczął przeznaczać na pomnażanie depozytu Towarzystwa, w dziale książek, rękopisów i muzealjów, wydając łącznie ok. 35.000 zł.

W p ł y w y b u d ż e t o w e również od r. 1930-go dopiero pozwalają na planowe uzupełnianie części państwowej Bibljoteki: przedewszystkiem w dziale podstawowym ogólnym (encyklopedje, słowniki), w grupie Lithuanica-Vilniana, z zakresu literatury naukowej dotyczącej państw Europy Wschodniej, a wreszcie umożliwiona została prenumerata najniezbędniejszych czasopism bieżących i wydawnictw ciągłych. W r. 1930 asygnowano na zakupy i oprawę przeszło 10.000 zł., zaś ze zredukowanego budżetu r. 1931-go już tylko 2.000 zł.

Zarządzenie M-stwa W. R. i O. P., wydane 15 XII. 1931 r. — na skutek inicjatywy Uniwersyteckiej Bibljoteki Publicznej — otwarło Bibljotece Państw. im. Wróble[illegible]

262 tomy, druków ulotnych 886, rękopisów 72, grafiki 185 objektów, map 133, nut 8, muzealjów 226. (W tem z kupna: książek 207 dz. 363 t., czasopism 69 t., wydawn. ciągłych 37 t., druków ulotnych 31, z grafiki 4; reszta przypada na dary i depozyt Komitetu).

W okresie tym, gdy cały prawie wysiłek finansowy Bibljoteki skierowany był na uposażenie nowego gmachu w nowoczesne urządzenia magazynowe i inne, gdy pozatem z ogólnego budżetu B-ki były ponoszone wydatki personalne, zbiory mogły pomnażać się przeważnie prawie drogą darów osób i instytucyj zaprzyjaźnionych, a w szczególności przez pełne ofiarności stanowisko Komitetu T. P. N., wzbogacającego stale depozyt cennemi vilnianami i lithuanicami. Najcenniejszą jego nową częścią jest Muzeum Ikonograficzne Wileńskie, powstałe z dawnego zbioru L. Abramowicza (200 objektów), części zbioru Wróblewskiego (16 sztuk), Wit. Sławińskiego i kilkunastu nowych nabytków, jak również bardzo powiększona przez zakupy Komitetu kolekcja masońska W. X. L. Powstała w ten sposób w Wilnie nowa muzealna placówka, do której należy również sala poświęcona pamięci Fundatora Wróblewskiego.

Poza wspomnianemi już kosztownemi zagranicznemi dziełami encyklopedycznemi, słownikowemi i bibljograficznemi, zakupionemi z funduszów Bibljoteki, należy wymienić cenny zbiór starych afiszów Teatru Wileńskiego (31 sztuk), a przedewszystkiem cenny, aczkolwiek bardzo przetrzebiony kilkutysięczny księgozbiór tyszkiewiczowski, zakupiony wraz z gmachem (nie wliczony do podanego wyżej zestawienia).

VII. UDOSTĘPNIANIE ZBIORÓW.

Za życia Fundatora zbiory jego były dostępne na miejscu tylko dla szczupłego grona uczonych i znajomych ze względu na lokal (prywatne mieszkanie) i brak personelu. Po objęciu zbiorów przez Państwo za zgodą Komitetu rozszerzono prawo i zakres korzystania przez udostępnienie zbiorów wszystkim, chcącym z nich korzystać, w czytelniach Uniwersyteckiej Bibljoteki Publ., której dyrektorem był kierownik Bibljoteki Wróblewskich. Stan ten trwał do 15 maja 1929 roku, a więc 3 lata, ogromnie wpłynął na naukowe spopularyzowanie i wykorzystanie zbiorów, zwiększając frekwencję 10-krotnie w porównaniu z rokiem 1925. Gdy z wiosną 1929 r. przystąpiono do prac meljoracyjnych, przygotowujących zbiory do przeprowadzki, przerwano wypożyczanie do Uniw. Bibljoteki Publicznej nowych objektów, kontynuowano tylko prolongowanie

dawniej wypożyczonych. Po ukończonej przeprowadzce w r. 1931 nie można jeszcze było wznowić korzystania na miejscu — z powodu braku umeblowania czytelni — z bardzo nielicznemi wyjątkami.

Wypożyczanie w ciągu lat 1925—1931 sięgało następujących liczb:

	czytelników	i dzieł
1925	15	63
1926	110	492
1927	139	696
1928	133	898
1929	118	1068
1930	47	90
1931	5	31

W ogólnej ilości wydanych dzieł przypada połowa na druki, połowa na rękopisy i inne objekty. Ze zbiorów tych korzystały w większości wileńskie sfery uniwersyteckie. Coroczny przyrost czytelników (w ciągu 6-lecia 376 osób i instytucyj) przy ograniczonym sposobie korzystania dowodzi potrzeby tej nowej placówki bibljotecznej i miary zainteresowania nią. Wzmagało się ono także dzięki uczestnictwu Bibljoteki w 12 wystawach, na które wypożyczała ok. 1000 eksponatów.

VIII. SPRAWY ORGANIZACYJNE.

Personel.

Po śmierci Fundatora chwilową opiekę nad jego zbiorami powierzył Komitet adjunktowi Uniwersyteckiej Bibljoteki Publ., Helenie Drège.

Z dniem 1 lutego 1926 r. został mianowany kierownikiem Bibljoteki dr Stefan Rygiel i pełnił te obowiązki do 9 kwietnia 1932 r., początkowo jako równoczesny dyrektor Uniw. Bibljoteki Publ. w Wilnie, a od 26 czerwca 1929 r. jako równoczesny dyrektor Bibljoteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Kierownictwo Bibljoteki Państwowej im. Wróblewskich przejął od niego prof. nadzw. U. S. B. dr Erwin Koschmieder, b. bibljotekarz Bibljoteki Uniw. w Wrocławiu.

W okresie 1 VII. — 17 XII. 1930 r. pełnił kontraktowo obowiązki zastępcy kierownika bibljotekarz Uniw. Bibljoteki Publ. Mikołaj Dzikowski. Stałym bibljotekarzem naukowym jest H. Drège która 1 I. 1929 r. przeszła całkowicie na etat Bibljoteki im. Wróblewskich.

Wreszcie od 1 X. 1931 r. honorowym kustoszem zbiorów muzealnych, którego staraniem i pracą zostały one zgromadzone, rozmieszczone i są nadal opracowywane, jest wiceprezes Komitetu Ludwik Abramowicz, zasługami swemi dla Bibljoteki — pierwszy po Fundatorze.

Nadto pracuje w Bibljotece 5 średnich sił pomocniczych (Marja Obrubańska, Irena Filonowa, Stefan Wiśniewski, Wiera Karaffa-Korbut, Aleksander Smażeniewicz) oraz 5 funkcjonarjuszy niższych.

Budżet.

W latach 1926 i 1927 Bibljoteka pokrywała całkowicie swe wydatki z subsydjów, asygnowanych przez Ministerstwo W. R. i O. P. z § 8, obejmującego wydatki, związane z ogólnem kierownictwem bibljotek.

Dopiero na rok 1928/29 otrzymała własny budżet, z którego M-stwo asygnowało bezpośrednio (od 1 I. 1929) pobory pracowników, płatnych z zatwierdzonego etatu personalnego, Bibljotece zaś asygnowało sumy na wydatki rzeczowe i personalne pozaetatowe. Lata budżetowe 1928/29 i 1929/30 zaznaczyły się wyjątkową, jak na nasze stosunki bibljoteczne, wysokością dotacyj, uzyskanych zwłaszcza w latach 1929—1931 przez kierownika Bibljoteki, m. in. dzięki współdziałaniu posłów i senatorów wileńskich, na skutek skierowanych do nich wszystkich memorjałów. Spadły one, niestety, przy wykonywaniu budżetów wskutek stopniowych redukcyj w latach 1930/31 i 31/32, nie mówiąc już o r. 1932/3[illegible]

nizacji). Działy Specjalne: Cymelja, Rękopisy, Grafika, Kartografja, Sztuka — posiadają odrębne magazyny. Wreszcie Muzeum obejmuje: Ikonografję wileńską, Zbiór masoński, Salę poświęconą pamięci Fundatora, oraz inne objekty.

Wróblewski sporządził jeden katalog alfabetyczny wszelkiego typu druków (17 × 11,5 cm), a pozatem odrębne — dla rękopisów, rycin i fotografij. Dla alfabetu książek kontynuuje go się w tymże formacie i przechowuje w szafach z szufladkami, dla alfabetu czasopism oraz wydawnictw ciągłych sporządzono nowy katalog kartkowy wymiaru (16×14 cm.). Księgozbiór tyszkiewiczowski posiada narazie jeszcze swój dawny kartkowy katalog (17 × 11,5 cm). Dla okręgowego egzemplarza bibljotecznego zastosowano format kartek Uniwersyteckiej Bibljoteki Publicznej (10,5×13 cm.), tworząc oddzielne regjonalne katalogi druków i czasopism; pozatem działowo kataloguje się druki regjonalne na kartkach formatu międzynarodowego (12,5×7,5 cm), tworząc w tym formacie zaczątek przyszłego nowego głównego katalogu alfabetycznego druków. Odrębne katalogi innych grup zbiorów pozostają w dawnej formie do czasu ich przerobienia. Inne katalogi rzeczowe są w projekcie.

Jako podstawa kontroli zbiorów służyły stare inwentarze uzupełnione w toku pracy meljoracyjnej nowemi czy poprawionemi szczegółami i zapisami oraz nowemi znakami sygnaturowemi. Nowe inwentarze druków oparte będą na numerze bieżącym. Założono już inwentarz map.

Ustrój zewnętrzny.

Bibljoteka jest instytucją państwową, ale jedynym aktem prawnym (poza budżetem), stwierdzającym istnienie Bibljoteki, jest znana nam umowa Ministerstwa W. R. i O. P. z Komitetem T. P. N. z dnia 1 II. 1926 r. Statutu własnego dotychczas nie otrzymała. Projekt dyr. Rygla z dnia 6 II. 1931 r., przedstawiony M-stwu, precyzuje charakter B-ki jako regjonalnej, publicznej, prezencyjnej naukowej i zarazem specjalizującej się w kierunku kultury państw i narodów ościennych t. zw. Europy Wschodniej, t. j. Rosji, Ukrainy, Białorusi, Państw Bałtyckich i Rumunji. W M-stwie dotychczas studja nad tym projektem nie wyszły poza uzgadnianie go z Komitetem T. P. N. i opinjowanie przez Wydział Prawny.

W okresie tego prowizorjum ustawowego B-ka podlegała we wszystkiem początkowo Wydziałowi Bibljotek, a następnie podlega Wydziałowi Nauki i Szkół Wyższych Departamentu IV-go M-stwa W. R. i O. P., ciesząc się w ciągu całego okresu organizacyjnego niezmienną życzliwością i przychylnością Pana Naczelnika Stefana Dembego.

Stosunek do Komitetu T. P. N. im. Wróblewskich polega na warunkach umowy z 1 II. 1926 r., z których nie wszystkie mogły być dotychczas przez B-kę wykonane (m. in. nie sporządzono jeszcze całokształtu protokółów zdawczo-odbiorczych). Komitet z całą przychylnością i zrozumieniem traktuje prace i potrzeby B-ki, biorąc w nich czynny udział w rozmaitej formie, jak np.: w Komitecie budowlanym, w pracy nad zorganizowaniem Muzeum, dając do tego inicjatywę, środki pieniężne oraz pracę honorową wiceprezesa L. Abramowicza jako organizatora i kustosza zbiorów muzealnych; w darach, powiększających depozyt cennemi objektami głównie z zakresu Vilniana-Lithuanica; w funduszach na drobne roboty remontowe w okresach niewpływania rat budżetowych. Pozatem wiceprezes Abramowicz bierze stale jak najżywszy udział w pracach Bibljoteki, utrwalając w ten sposób więzy między naszą [redacted] a Komitetem.

Formalny stosunek B-ki do Komitetu polega na składaniu mu sprawozdań rocznych i na stałem informowaniu przez kierownika o najważniejszych wydarzeniach i projektach bieżących.

Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie zawdzięcza Bibljotece możność rozpoczęcia swej działalności 15 II. 1930 r. w lokalu gościnnie mu udzielonym przez kierownika Bibljoteki w wykończonej części jego gmachu. Lokal ten w miarę rozwoju Instytutu był stopniowo powiększany, aż doszedł ostatecznie do pomieszczenia zupełnie izolowanego, z oddzielną klatką schodową i wejściem z ulicy.

Ze strony Bibljoteki już w połowie r. 1930 wyszła inicjatywa skojarzenia działalności naukowej obydwu instytucyj, [redacted] podjęta przez ówczesnego dyrektora Instytutu, a obecnie Ministra W. R. i O. P. p. Jędrzejewicza. Przeprowadzone pertraktacje pomiędzy kierownikami oraz Ministerstwem dały w wyniku projekt umowy, obejmującej m. in. następujące ewentualne wzajemne zobowiązania: Bibljoteka koordynuje swe prace w pomnażaniu zbiorów z zadaniami i potrzebami naukowemi Instytutu; personel naukowy i słuchacze Instytutu mają pierwszeństwo w korzystaniu z B-ki; Insytut przeznacza jakiś